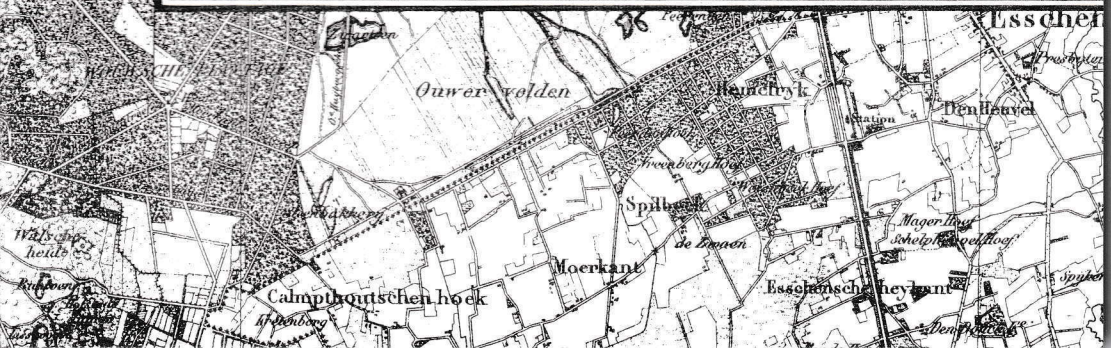

heemkunde kring
DE VIERSCHAER
WOUW

4-'96

Uit de Wouwse DTB's (VIII)

In de afgelopen jaren hebben René Hermans en ondergetekende alle Wouwse Doop-, Trouw- en Begraafboeken (DTB's) geklapperd. Dat karwei heeft heel wat jaren geduurd en leverde een schat aan gegevens op. Uiteraard gaat het daarbij vooral om namen en data van de dopen, huwelijken en begravingen. Maar daarnaast valt nog heel wat meer uit die DTB's te halen. Al eerder heeft René korte artikelen gepubliceerd over bijzondere notities uit die dtb's. Dit keer gaat het over een stukje statistiek. We hebben, behalve de feitelijke gegevens, namelijk ook tellingen verricht in de doopboeken. Zo kunnen we ons een beeld vormen van het aantal geboortes, de verhouding meisjes-jongens en ook het aantal tweelingen.

Vroeger, eeuwen geleden, werd er van de doop, het huwelijk of de begrafenis van de mensen niets op schrift gesteld. In een dorp kende de pastoor alle mensen van haver tot gort en hij wist dus ook wel of iemand katholiek was gedoopt en daardoor ook voor de kerk kon trouwen. Ook het recht op een kerkelijke begrafenis was op die manier geen probleem. Maar met het groeien van de bevolking, begon langzamerhand de zaak onoverzichtelijk te worden. Daar kwam nog bij, dat de mensen ook steeds meer van woonplaats veranderden. In vroeger tijden was dat betrekkelijk zeldzaam, omdat veel mensen een stuk grond bezaten met een woning en dat niet zo maar konden en wilden achterlaten. Op het concilie van Trente werden regels vastgesteld, die het vastleggen van dopen en huwelijken verplicht stelden. De eigenlijke reden daarvoor was dus om aantoonbaar te maken, dat iemand katholiek was gedoopt en was getrouwd. De registratie van begrafenissen was minder goed geregeld en we zien dan ook, dat die in veel plaatsen pas later op gang kwam en nogal wat hiaten vertoont. De aantekeningen van begravingen hadden meer als achtergrond om de begrafenis-

kosten te verantwoorden en daar was wellicht niet zo'n behoefte aan. In onze tijden maken we van al die keurig vastgelegde dopen en huwelijken dankbaar gebruik om stambomen op te stellen. De gegevens zijn, in vergelijking met die uit de periode vanaf 1811 (dit is het jaar van de invoering van de Burgerlijke Stand), wel minder betrouwbaar, maar iets is beter dan niets.

DTB 1

Wat Wouw betreft, begint het oudste boek van de serie DTB's in het jaar 1615. Het bestrijkt, wat dopen betreft de periode 1615 tot 1640. Pas vanaf 1636 staan er ook huwelijken ingeschreven. Begrafenissen daarentegen, staan al vanaf 1617 geregistreerd. In dit eerste boek komen dus drie soorten aantekeningen voor. Vanaf 1640 worden de dopen, huwelijken en begravingen in aparte boeken opgetekend. Wat dopen betreft gaat het om vier periodes:

1640 tot 1692, 1693 tot 1727, 1728-1783 en 1784 tot 1810¹⁾. Overigens is de registratie van de dopen uiteraard niet in 1810 opgehouden. Maar omdat vanaf die tijd de geboorten in aktes van de burgerlijke stand werden opgetekend, zijn de doopboeken van na 1810 voor stamboomgegevens niet meer zo belangrijk.

In de originele exemplaren van deze boeken, die bewaard worden in het rijksarchief te 's-Hertogenbosch, vind je af en toe een klein papiertje waarop een losse aantekening voorkomt. Dat wijst er op, dat de pastoor de gegevens van de doop niet altijd direct in het doopboek noteerde, maar soms pas later zo'n papiertje overschreef. Dit verklaart ook, dat de inschrijving van de dopen niet altijd strikt chronologisch geschiedde. Als de pastoor een aantekening 'te laat' inschreef, deed hij echter wel moeite om de chronologie aan te houden.

Pastors

Het zal ook wel duidelijk zijn, dat de ene pastoor secuurder was dan de andere. Als we afgaan op de pastoorslijst, dan moet het pastoor Philippus Meijnaerts zijn, die het eerste DTB-boek heeft aangelegd. Meijnaerts overleed in 1616 en werd opgevolgd door Jan van Baesrode,

LIBER DE EVNC =
TORVM ADVLTORVM
Curae Pastoralis et Parochiae
DE WOYDA
Inchoatus Ad Annum Salutis
1640.

Quo Tempore Eundem Pastro-
ratum Suscepit
F. IUDOCVS BAL
Religiosus Loci s^{ti} Bernardi
Ad Schaldim

Het fraai gecalligrafeerde titelblad van DTB-boek 2 door pastoor Judocus Bal. Het boek begint in 1640.

die regelmatig met de overheden overhoop kwam te liggen²⁾. Zo rond 1630 is als opvolger voor Baesrode de monnik Cornelis Trutius benoemd. Bijna tien jaar later, na de dood van Trutius, kwam Judocus Bal als pastoor naar Wouw. Deze geestelijke heeft lange tijd het pastoraat van Wouw bekleed en heeft ondermeer de kerksluiting in 1648, een uitvloeisel van de Vrede van Munster, meegemaakt. Al deze pastoors hebben hun eigen bijdrage aan het eerste DTB-boek geleverd, wat ook duidelijk aan de verschillende handschriften is te zien. Vooral het handschrift van Bal oogt regelmatig en is fraai. Hij had een in onze ogen wellicht wat morbide gewoonte: we zien in het DTB-boek bij zijn pastoorsjaren steeds reeksen van turfstreepjes die het aantal gestorven kinderen voorstelden. Maar hij was de enige die de moeite heeft genomen om althans nog iets over de gestorven kinderen vast te leggen.

Hiaten

Door deze toch regelmatige wisseling van pastoors, kan het haast niet anders, of er zitten hiaten in de doopregistratie. In de periode juni 1636 tot mei 1637 bijvoorbeeld staat geen enkele doopaantekening. In het eerste halfjaar van 1636 zijn er 38 kinderen gedoopt en in de tweede helft van 1637 34 kinderen, precies evenveel jongens als meisjes. In het jaar 1635 staan er 100 dopen geregistreerd (53 jongens en 46 meisjes; van één kind valt het geslacht niet op te maken, omdat er geen naam is genoteerd). Heel apart is, dat er in dat jaar een onwettige tweeling is gedoopt. In de jaren 1638 en 1639 zijn er respectievelijk 51 en 66 kinderen gedoopt. Dit alles wijst er op, dat de periode 1636-1637, wat doopregistratie betreft, hoogstwaarschijnlijk een onvolledig beeld vertoont. Soms werden kinderen, noodgedwongen, ook wel op latere leeftijd pas gedoopt. Zo vinden we in mei 1637 de doop van een kind, dat op dat moment al 9 maanden oud was. Het kwam in die tijd ook voor, dat kinderen elders ten doop werden gehouden. In 1637 gebeurde dat drie keer: 2 kinderen zijn in Zandvliet en één in Roosendaal gedoopt. Bal en zijn opvolgers maakten aan het eind van het jaar soms ook een totaaltelling van het aantal dopen. Hieronder volgt een overzichtje van het aantal dopen in de periode 1649-1658:

Annus Salutis

1645.

Numerus Infantum Hoc Anno
defunctorum ante usum ra-
tionis

Ex Wouwe, Ex Cruyslant

Judocus Bal hield door middel van dwarsstreepjes in het begraafboek bij hoeveel kinderen er in zijn parochie overleden. Voor Wouwe en Kruisland hield hij een aparte staat bij.

Jaar	Aantal dopen	Waarvan tweeling
1649	50	0
1650	82	2
1651	99	0
1652	81	0
1653	39	3
1654	77	1
1655	61	3
1656	111	1
1657	84	2
1658	91	1

Het gemiddelde aantal dopen over deze tien jaren bedraagt 77, terwijl het aandeel van de tweelingen daarin schommelt tussen de 1 en 2 (om precies te zijn: 1,2). In het jaar 1653 wordt er overigens ook nog een zeer zeldzame drieling geboren!

Vanwege de niet waterdichte registratie en het ontbreken van betrouwbare gegevens over het aantal inwoners is het niet goed mogelijk, om veel concreets aan te geven omtrent de gezinsgrootte. Reconstructie van een aantal gezinnen uit deze periode levert echter een kindertal op van ongeveer tien. Dat is, zeker in vergelijking met de huidige tijd, veel. In die tijd kwam veel kinderstrefte voor, zodat de uiteindelijke gezinsgrootte (bijvoorbeeld als de kinderen ouder dan 14 jaar zijn) lager uitkomt dan dit getal. In de achttiende eeuw is het bepalen van de gezinsgrootte iets eenvoudiger wegens de beschikbare hoofdgeldlijsten.

Deze lijsten werden opgemaakt om te bepalen, hoeveel gemaalaccijns een gezin diende af te dragen. Dat gemaalaccijns werd geheven als een bedrag per persoon, vandaar de naam hoofdgeld. Voor kinderen was het bedrag gehalveerd en daarom maakte de collecteur tamelijk nauwkeurige lijsten op per gezin. De namen van de volwassenen werden daarin meestal voluit genoteerd, terwijl wat de kinderen betrof, meestal volstaan werd met de vermelding van het aantal, dat nog geen zestien jaren oud was. Als iemand niet in staat was om het hoofdgeld te betalen, werd het gezin toch geregistreerd, maar met de vermelding 'armlas-tig'. De registratie maakt het ook mogelijk om een eventuele verhuizing binnen de gemeente te ontdekken, want de lijsten werden per plaats en gehucht opgemaakt. Als de overheid de indruk had, dat de lijsten onvolledig waren (dat is ondermeer in Oosterhout voorgekomen)³⁾, dan kreeg de gemeente het bevel om aanvullende lijsten op te stellen. Wie het hoofdgeld had betaald, mocht zoveel graan laten malen als hij wilde. De hoofdgeldlijsten vormen een mooie aanvulling op de dopen.

Later

Als we nu kijken, hoe het aantal dopen zich in de jaren daarna ontwikkelt, levert dat het volgende beeld op:

Periode	Gem. aantal dopen	Gem. aantal tweelingen
1659-1668	101	0,9
1669-1678	136	1,2
1679-1688	97	1,8
1689-1698	96	1,8
1699-1708	99	2,2

27 Auguste de Lignit;
 Baptizati sunt Cornelius ^{et Adrianus} et Maria, pater Andreas
 Broekmans, et Anna Jans. filie: Cornelis.
 Antonius Bennis, et Cornelia Jans.
 Adrianus. filie: Marinus Diegenius, et
 Maria n.:
 Marianus. filie: Jan's Jans, et
 Belvidius Jans.

Twee zaken springen het meest in het oog: in die vijftig jaren schommelt het aantal dopen bijna altijd rond de 100, behalve in de periode 1669-1678. Het aantal tweelingen neemt gestaag toe, een ontwikkeling die we ook in onze tijd zien, al is de oorzaak daarvan waarschijnlijk heel anders. Gedetailleerdere bestudering van de jaarcijfers levert nog op, dat vooral de jaren 1671 en 1672 verantwoordelijk zijn voor het hoge gemiddelde. In het jaar 1680 zijn er niet minder dan zeven tweelingen gedoopt!

Tweelingen

Tweelingen zijn altijd zeldzaam geweest, zoals ook blijkt uit de cijfers van Wouw uit de zeventiende eeuw. Het percentage tweelingen in de afgelopen twintig jaren bedraagt zo'n 4%. Stellen we alle tweelinggeboortes op 100%, dan is 30 % daarvan één-eiig. Het percentage tweelingen in de zeventiende eeuw in Wouw is echter nog lager, namelijk 1-2 %. Bij tweelingen denken de meeste mensen aan twee kinderen, die sprekend op elkaar lijken. Dit zijn echter de een-eiige tweelingen, die veel minder voorkomen dan de twee-eiige. Bij een-eiige tweelingen is sprake van volkomen gelijke erfelijke eigenschappen. Een-eiige tweelingen zijn ook altijd van hetzelfde geslacht, dus ofwel twee jongens, ofwel twee meisjes. Vanwege de totale overeenkomst in erfelijke eigenschappen, is een sterk uiterlijke gelijkenis niet zo verwonderlijk. Maar ze blijven altijd opvallend, twee mensen die elkaars dubbelganger vormen. Bij tweelingonderzoek blijkt ook steeds, dat de invloed van de erfelijke eigenschappen veel sterker is, dan we meestal veronderstellen. Zo is bijvoorbeeld vastgesteld, dat het oplopen van tuberculose (een besmettelijke aandoening van de luchtwegen) erfelijk is, alsook de vorm van de maag en het krijgen van suikerziekte.

Twee-eiige tweelingen komen veel meer voor dan een-eiige. Dit type tweeling kan van verschillend geslacht zijn. De uiterlijke gelijkenis is niet zo uitgesproken. Soms lijken de partners van een tweeling niet sterker op elkaar dan een broer en zus, die weinig in leeftijd schelen. De erfelijke eigenschappen van een twee-eiige tweeling zijn maar gedeeltelijk aan elkaar gelijk.

Waarom tweelingen zo zeldzaam zijn heeft een biologische oorzaak. Normaal komt er bij de vrouw per maand slechts één eikel vrij. Een enkele keer komen er twee tegelijk vrij. Als deze beiden bevrucht worden ontstaat er dus een twee-eiige tweeling. Een een-eiige tweeling ontstaat doordat door nog onopgehelderde oorzaak een reeds bevruchte eikel op haar reis naar de baarmoeder in twee delen uiteenvalt. Als de delen volledig zijn gescheiden ontstaat een normale een-eiige tweeling. Is de scheiding niet volledig dan ontstaat een zogenaamde Siamese tweeling (deze is dus altijd een-eiig). Meerlingen, zoals drie-, vier- of zelfs vijfelingen, zijn ook nu nog uitermate zeldzaam. De overlevingskansen van dergelijke, vaak ook nog te vroeg geboren kinderen, zijn echter aanzienlijk toegenomen. Over de sterftcijfers van de tweelingen in de vorige eeuwen, kunnen we alleen maar speculeren. Maar het groot aantal overlijdens van jonge kinderen, maakt aannemelijk, dat de sterfte onder tweelingen nog hoger was, dan bij de kinderen die in hun eentje ter wereld kwamen.

Honderd jaar later

Als er per jaar, gedurende 5 decennia geen stijging van het aantal dopen valt waar te nemen, is er geen sprake van bevolkingsaanwas. In de zeventiende eeuw zal de bevolking dus nauwelijks gegroeid zijn. Laten we daarom ook eens kijken hoe de situatie er honderd jaar later uitziet:

periode	Gem. aantal dopen	Gem. aantal tweelingen
1760-1769	96	2,4
1770-1779	92	2,2
1780-1789	80	1,5
1790-1799	87	1
1800-1810	80	2,2

129 Gedemte.
Docter Leijndrickx Schoep
Germkeij Willem
Gemini Herman Willems
et maria illegitimi
Adriaen Corstiaens
Antonijs Hierckx
Jaghemyn Laurens
Johannes Gillis
1636
in Danuaren

Ook hier vallen de volgende aspecten op: er is nog steeds sprake van een stabiel aantal dopen, zelfs iets minder dan in de eeuw daarvoor. Het aantal tweelingen is licht gestegen, maar nog steeds lager dan in de huidige tijd.

Opgemerkt dient te worden, dat de dopen van de protestantse gezinnen niet zijn meegeteld, maar die waren toentertijd ook zo gering in aantal, dat ze aan de cijfers niets wezenlijks veranderen. De verrassende conclusie zou dan ook moeten luiden, dat er noch in de zeventiende, noch in de achttiende eeuw in Wouw van een substantiële bevolkingsgroei sprake was. Het aantal mensen dat in dit gebied leefde, bleef min of meer constant. Uit de namen van de gezinnen en de vermelding van hun herkomst valt ook op te maken, dat er weinig migranten tussen zaten. Men bleef dus generaties lang waar de familie haar bezittingen had en van verhuizingen naar andere plaatsen was nauwelijks sprake. De echte bevolkingsgroei heeft zich vooral nog eens een eeuw later afgespeeld: in de eerste decennia van de twintigste eeuw.

Wouw, december 1996

Frank Schijven.

Noten:

1. L. Kruijff: Beschrijving van de Doop-, Trouw- en Begraafboeken enz. in de Provincie Noord-Brabant, daterende van vóór de invoering van de burgerlijke stand. 's-Gravenhage, 1965.
2. A. Delahaye e.a.: Woide...die Wouda. Opstellen over de geschiedenis van Wouw. Gem.best. Wouw, 1980.
3. Gemaallijst gemeente Ginneken en Bavel 1795. bew. door drs. J.H.M. Broeders en A.W. Jansen. Uitg. Heemkundekring Paulus van Daesdonck, 1996.

De gebruikte getallen zijn afkomstig van tellingen, die in de DTB's 1 t/m 5 verricht zijn door René Hermans en de auteur.

Deze uitgave werd mede mogelijk
door de financiële steun van de
Drankencentrale "Wouw" B.V.

Slikken van
VAN HET MARQUISAAT VAN
Kerkhof slikken
Hildernisse en